

УДК 332.3

І.В.Дерій,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

ВПЛИВ ОБСЯГУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НА РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Поглиблено теоретичні засади щодо залежності ефективності аграрних підприємств від їх розмірів. Показано вплив обсягів землекористування на ефективність аграрних підприємств.

Углубленно теоретические основы по зависимости эффективности аграрных предприятий от их размеров. Показано влияние объемов землепользования на эффективность аграрных предприятий.

Profound theoretical basis depending on the efficiency of agricultural enterprises on their size. The influence of land use on the efficiency of agricultural enterprises.

Ключові слова: землекористування, ефективність, аграрне підприємство.

Одним із головних завдань створення відповідних умов для розбудови «постіндустріальної» моделі сільського господарства України є значне розширення сектора великотоварних агроструктур, які ефективно функціонують. Без вирішення цього завдання Україна не зможе забезпечувати на належному рівні продовольчу безпеку, добробут селян та всього населення. З огляду на, це актуальним є питання дослідження впливу обсягів землекористування на рівень ефективності аграрних підприємств.

Теоретико-методологічні й практичні аспекти питання впливу розмірів землекористування на економічну ефективність аграрних господарств досліджувалися з початку формування ринково-підприємницьких агроструктур і дотепер. Їм присвячені праці таких сучасних науковців, як В.Я.Месель-Веселяк, О.М.Онищенко, П.Т.Саблук, П.М.Макаренко та ін. У кінці XIX – на початку XX ст. ці питання активно досліджували В.І.Ленін, М.Туган-Барановський, О.В.Чаянов та ін. Незважаючи на достатній рівень вивчення проблеми, одні науковці ведуть мову про істотні переваги великих агроструктур, інші – малих. Останнім часом в Україні посилюється деконцентрація виробництва в сільському господарстві, а економічно розвиненим країнам притаманна зворотна тенденція, тобто посилення концентрації сільськогосподарських структур.

Метою статті є можливість показати вплив розмірів землекористування аграрними підприємствами на ефективність їх функціонування, а саме перевагу великих аграрних господарств, які зумовлюють концентрацію сільськогосподарського виробництва.

На думку багатьох науковців, важливим чинником підвищення ефективності аграрних підприємств різних організаційно-правових форм є рівень їх концентрації. Майже 40% аграрних підприємств Чернівецької області від загальної кількості користуються угіддями розміром до 5 га, що свідчить про значну розпорошеність землеволодінь (таблиця 1). Як показує практика, ступінь взаємозв'язку між рівнем концентрації сільськогосподарського виробництва та його прибутковістю – чим більша площа сільськогосподарських угідь, тим більший розмір прибутку в розрахунку на 1 га землі. Тому важливим є укрупнення та об'єднання малих підприємств для досягнення кращих результатів їх господарської діяльності.

Таблиця 1

Розподіл діючих сільськогосподарських підприємств Чернівецької області за розміром сільськогосподарських угідь*

(станом на 1 липня 2011 року)

Розмір угідь, га	Кількість підприємств		Площа сільськогосподарських угідь	
	одиниць	у % до загальної кількості	га	у % до загальної площі сільськогосподарських угідь
до 5,0	405	39,7	1064	0,8
5,1–10,0	130	12,7	996	0,8
10,1–20,0	94	9,2	1402	1,1
20,1–50,0	115	11,3	3715	2,9
50,1–100,0	64	6,3	4617	3,7
100,1–500,0	63	6,2	15701	12,4
500,1–1000,0	30	2,9	21759	17,2
1000,1–2000,0	21	2,1	27763	21,9
2000,1–3000,0	4	0,4	10095	8,0
3000,1–4000,0	1	0,1	3115	2,5
4000,1–5000,0	–	–	–	–
більше 5000,0	6	0,6	36349	28,7
Підприємства, що не мали сільськогосподарських угідь	87	8,5	×	×
Підприємства, що мали с/г угіддя у т. ч. площею, га	933	91,5	126576	100,0

* Джерело: за даними Головного управління статистики у Чернівецькій області

Відмінністю між домашніми господарствами і сільськогосподарськими підприємствами є мета господарської діяльності у підприємств – отримання прибутку. Сільськогосподарські підприємства формують свою виробничу структуру відповідно до попиту на їхню продукцію, наявності спеціалістів з організації виробництва, обсягу матеріальних і фінансових ресурсів.

Наявність в аграрних формувань сільськогосподарських угідь, в тому числі ріллі, є одним із найважливіших факторів виробництва в сільському господарстві.

Таблиця 2

Структура земельних угідь досліджуваних сільськогосподарських виробників Новоселицького району Чернівецької області за організаційно-правовими формами господарювання за 2009 – 2012 роки*

Показники	Сільськогосподарські угіддя								Рілля							
	2009		2010		2011		2012		2009		2010		2011		2012	
	площа, тис. га	у % до підсумку	площа, тис. га	у % до підсумку	площа, тис. га	у % до підсумку	площа, тис. га	у % до підсумку	площа, тис. га	у % до підсумку	площа, тис. га	у % до підсумку	площа, тис. га	у % до підсумку	площа, тис. га	у % до підсумку
Господарські товариства	11,16	57,0	11,36	58,0	12,09	62,0	11,77	61,2	10,89	56,8	11,13	58,2	11,87	62,5	11,53	61,6
Приватні підприємства	4,81	24,6	4,43	22,6	4,81	24,7	4,92	25,7	4,81	25,1	4,32	22,6	4,79	25,1	4,9	26,2
Виробничі сільськогосподарські кооперативи	2,18	11,1	2,06	10,5	0,55	2,8	0,45	2,3	2,18	11,4	2,06	10,8	0,55	2,8	0,45	2,4
Фермерські господарства	1,43	7,3	1,75	8,9	2,04	10,5	2,08	10,8	1,28	6,7	1,6	8,4	1,81	9,6	1,84	9,8

* Джерело: розраховано автором за даними Управління агропромислового розвитку Чернівецької обласної адміністрації

Аналізуючи у таблиці 2 зміни у структурі земельних угідь у розрізі організаційно-правових форм аграрного господарювання у Новоселицькому

ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА

районі, значних структурних зрушень ми не побачили за період з 2009 по 2012 роки. Лише у 2011 році переформування СВК «Ванчиківці» у ДП «Ванчиковецький Золотий Колос» сприяло зменшенню сільськогосподарських угідь, в тому числі і ріллі, у сільськогосподарських виробничих кооперативів та збільшення їх у приватних підприємств. Було створено за цей період багато нових фермерських господарств, що теж позначилося на збільшенні сільськогосподарських угідь у даної організаційно-правової форми аграрного господарювання. Позитивним виявилось збільшення кількості ріллі у 2011 році за рахунок господарських товариств.

Для визначення впливу розмірів землекористування на ефективність функціонування агроформувань проаналізуємо дані таблиці 3. ТОВ «Агрофірма імені Суворова» знаходиться у Новоселицькому районі Чернівецької області. Підприємство виникло у 2008 році на базі СВК імені Суворова за рахунок дніпропетровських інвесторів.

Таблиця 3

*Аналіз основних показників ефективності ТОВ «Агрофірма імені Суворова»**

Показники	Роки					Відхилення, %				
	2008	2009	2010	2011	2012	2009/ 2008	2010/ 2009	2011/ 2010	2012/ 2011	2012/ 2008
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	20453,0	38546,0	54024,0	70836,0	52074,0	+88,5	+40,2	+31,1	-26,5	+154,6
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	17999,0	39647,0	39745,0	49434,0	41828,0	+120,3	+0,2	+24,4	-15,4	+132,4
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	(24514,0)	(23274,0)	14536,0	4257,0	(9474,0)	+5,1	+162,5	-70,7	-322,6	+61,4
Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис. грн.	16765,0	40567,0	33334,0	35152,0	33845,0	+142,0	+5,5	+5,5	-3,7	+101,9
Середньооблікова чисельність працівників, ос.; у тому числі:	378	380	402	371	343	+0,5	+5,8	-7,7	-7,5	-9,3
у рослинництві, ос.	84	91	142	137	114	+8,3	+56,0	-3,5	-16,8	+35,7
у тваринництві, ос.	294	289	236	234	229	-1,7	-18,3	-0,8	-2,1	-22,1
Площа с/г угідь, га, у тому числі рілля, га	5704,0	8966,58	9546,0	10313,0	9894,7	+57,2	+6,5	+8,0	-4,1	+73,5
	5662,0	8785,98	9351,0	10118,0	9685,0	+55,2	+6,4	+8,2	-4,3	+71,1

*Джерело: розраховано автором за даними Управління агропромислового розвитку Чернівецької обласної адміністрації

Виходячи із даних таблиці 3, у 2009 році підприємство приєднало велику кількість земель сільськогосподарського призначення – площа угідь збільшилась на 57,2%, що значно вплинуло на розмір чистого доходу господарства – +88,5% у порівнянні з 2008 роком. Потрібно зауважити також, що приєднання додаткових сільськогосподарських угідь позначилося також і на собівартості продукції, яка збільшилась, адже діяльність підприємства, в основному, зорієнтована на рослинництві.

У наступні періоди великих зрушень у розмірах землекористування підприємства не було. Але існує прямий зв'язок між розміром землекористування і чистим доходом підприємства. У 2010 році площа сільськогосподарських угідь

зросла на 6,5%, а чистий дохід – на 40,2%. У 2012 році розміри землекористування зменшились на 4,1%, а чистий дохід зменшився на 26,5%.

Отже, можемо стверджувати, що великотоварне виробництво в Чернівецькій області майже знищено, виходячи із розподілу сільськогосподарських угідь між підприємствами та господарствами населення. Як наслідок, зменшилося внесення мінеральних та органічних добрив, що у свою чергу, спричиняє зменшення продуктивності та врожайності землі.

Вплив розмірів землекористування на ефективність діяльності агроформувань показує прямопропорційну залежність. Тому для ефективного використання землі сільськогосподарського призначення слід впроваджувати кооперацію дрібнотоварних виробників, перетворюючи частини господарств населення у товарні виробничі структури з метою створення у майбутньому переважно середніх і великих господарств ринкового типу.

Список використаних джерел:

1. Литвин Ю. О. Регіональні особливості економічної ефективності використання сільськогосподарських угідь / Ю. О. Литвин // Економіка АПК. – 2008. - №8. – С. 15 – 19.
2. Месель-Веселяк В. Я. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2005. - №6. – С. 17 – 26.
3. Харенко А. О. Залежність ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств Черкаської області від їх розміру // Економіка АПК. – 2002. - №2. – С. 35 – 39.